

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИГ ОИЛАДА СОДИР ЕТИЛАДИГАН ҚОТИЛЛИК ЖИНОЯТИНИ ОЛДИНИ ОЛИШДАГИ ФАОЛИЯТИ

Абдусаламов Жавоҳир Ўткиржон ўғли

Оила бу муқаддас даргоҳ ҳисобланади, Ўзбекистон Республикаси асосий қонуни бўлмиш Конститутсияда Оила нормаси ҳам киритилиб ўтилган бўлиб унга кўра “Оила жамиятнинг асосий бўғинидир ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга” дея белгиланганлигини кўришимиз мумкин. Ҳозирги кунги мустақил давлатларнинг қонунчилигидан асосий фарқли жиҳатлари ҳам шу Оила нўрмасини қонунимизда акс этганлигидадир. Оилада зўравонлик тушунчаси ўзбек тилида ҳуқуқий истилоҳ сифатида ендигина кириб келаётган янги атама ҳисобланади. Аммо ушбу жараён халқимизга азал-азалдан кенг даражада муаммо туғдириб келмоқда. У патириархат тушунча асосида жамият ҳётига ва айрим инсонлар онгига кириб келган ва инсонлар онига сингиб кетган яширин иллатлардан биридир. Оиладаги зўравонлик бу ер-ҳотин ёки оиладаги бошқа икки ёки ундан ортиқ иштирокчилар ўртасида юзага келади ва бундай ҳолларда зўравонлик жисмоний, рухий ёки молиявий зўравонлик шакилларида намаён бўлади. Одатда, бу турдаги зўравонлик остида бир томоннинг оиладаги бошқа аъзолар ҳаётида устидан назоратда ушлаб туришга бўлган интилиш ётади. Ўзбекистон Республикасининг 1995-йилда “Хотин-қизлар ҳуқуқлари камситилишининг барча шакилларига барҳам бериш тўғрисида”ги Конвенсия ратификация қилинган. Шу даврдан бошлаб Ўзбекистон БМТ қошидаги инсон ҳуқуқлари Қўмитасига ушбу конвенсияда кўтарилган масалаларни амалга ошириш юзасидан уч маротаба ҳисобот берган.

Бугунги кунда жамият ва оилада соғлом барқарор ижтимоий манавий муҳит, тинчлик тотувликни таъминлаш ва нотинч оилаларга, айниқса шундай оиладаги хотин-қизларга, манзилли кўмаклашишни ташкил етиш давлатимиз ва ҳукуматимиз миқёсида кун тартибидаги асосий масалалардан бири айланди ва олдинги давирга қараганда жиддий етибор берилиши еса ўзини таъсирини кўрсатмоқда. Оиладаги зўравонликларга барҳам бериш борасида бир қанча норматив ҳуқуқуқий ҳужжатлар қабул қилинганлигига қарамасдан, жамиятимиздаги оилаларда зўравонлик иллатлари мавжуд. Оиладаги зўравонликнинг мавжудлиги, ҳар қандай жамият учун инсон ҳуқуқларини поймол қилиш билан боғлиқ бўлган жуда жиддий муаммо саналади. Оилада содир етиладиган зўравонликларни олдини олишда ҳудуд “профилактика инспекторлари” ва албатта маҳалларининг жалб қилиниши яхши амалиёт, сабаби маҳалла вакиллари орасида оилавий муаммолар муҳокама қилинса ва томонларга тўғри ва етарли насиҳат қилинса, “профилактика инспекторлари” томонидан оила иштирокчиларининг бунддай ҳатти-ҳаракатлари қонуний жавобгарликни келтириб чиқариши мумкинлиги ҳақида тушунтириши муаммони

кучайишини олдини олиш ва натижада зўравонликка чек қўйиш мумкин. Оиладаги зўравонликни олдини олиш олиш бўйича ҳудуд “прафилактика инспекторларлари”нинг фақатгина бир ўзи емас балки бошқа давлат органлари ва фуқаролик жамияти вакиллари билан ҳамкорликда ушбу фаолиятни ташкил етиши лозим саналади. Бу борада профилактика инспекторларлари ўз ҳудудида ижтимоий жиҳатдан носоғлом оилаларни билиши уларни рўйхатга олиши ва тегишли профилактик чора-тадбирларни кўриш лозим саналади.

24-ноябрь дунё бўйлаб аёлларга қарши зўравонликка барҳам бериш кунини белгиланган. Ўзбекистон Республикаси ИИВ Пўлат Бобожонов 2021-йилда қотиллик жиноятининг ҳар учинчиси оилавий муамолар тўғрисида содир етилганлигини такидлайди. Оллий мажлис Сенатаи ахборот хизмати маълум қилишича, 2021 йилда содир етилган жиноятлар умумий сони 84 100 тани ташкил етиб, ҳар 100 минг аҳолига ўртача 321,4 тадан тўғри келмоқда. “оиладаги нотинчлик, низоларининг ўз вақтида ҳал етилмаслиги, маҳалла фволлари ва кенг жамоатчиликнинг етиборини четда қолганлиги оқибатида ўта оғир жиноятлар содир ктилмоқда”, дейилади вазир ҳисотида. Ўзбекистон Республикаси Мазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 4 январдаги “Хотин-Қизларни тазийқ ва зқравонликдан ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги 3-сон Қарори қабул қилинди ва ушбу қарор оиладаги зқравонликни олдини олиш ва айниқса Хотин-қизлар ҳуқуқларини ва манфатларини ҳимоя қилишда ўзини етарли даражадаги тасири акс етмоқда. Шу сабаби Пирофилактика инспекторлари томонидан Оиладаги турли ҳил зўравонликлар натижасида Хотин-қизларни зўравонликлардан ҳимоя қилиш мақсатида бир ойлик муддатга Ҳимоя ордери берилиши белгиланиб ўтилди. Ушбу қонунда белгиланишича профилактика инспекторлари Оилада тазийқ ва зўравонлик аниқланган вақтдан етиборан 24 соатдан кечиктирмай 30 кунлик муддатга ҳимоя ордерини бериши белгиланган.

Оилада зўравонлик содир етган шахсни жавобгарликка тортиш жараёни давомида профилактика инспекторлари жабирланувчининг хафсизлигини ва ҳимоясини таъминлаши, унга зарур ёрдам кўрсатиши ва йўналтириши маълумот алмашинувини ва бошқа барча босқичларни мувофиқлаштириб бориши зарур. Оилада содир етиладиган зўравонликларни олдини олишда профилактика инспекторлари прафилактиканинг тўртинчи тури яъни викитималогик прафилактикани қўллаш мақсадга мувофиқ бўлади. Оиладаги зўравонликнинг викитималогик прафилактикаси чора-тадбирларида виктимоген омилларни аниқлаш, бартараф етиш, зарарсизлантириш ва уларнинг таъсирини камайтириш, виктиьлик даражаси юқори бўлган шахсларни аниқлаш ва уларни бартараф етишга қаратилган тадбирлар амалга оширилади. Оиладаги зўравонликнинг викитималогик прафилактикаси ушбу йўналишда фволият олиб борувчи субъектлар томонидан қуйдаги йўналишлардаги чора-тадбирлар амалга оширилиши лозим:

❑ оила иштирокчилари зўравонлик факти ҳақида ёки ўзига нисбатан таҳдид ва тажовузлар содир этиш ҳолатлари юзага келганда албатта профилактика инспекторларига ҳабар бериш;

❑ низоли ҳолатлар ва фуқароларнинг ғайри ижтимоий ҳулқ атвори ва ҳатти-ҳаракатларига нисбатан лоқайд бўлмаслиги;

❑ соғлиқни сақлаш муассаларига мурожат қилиш ва биринчи тиббий ёрдам олишни таъминлаш;

❑ оиладаги зўравонликдан жабирланган шахсларни вақтинча хафсиз жойда бўлишлари учун илгари қисқа рақамли “1259”, “1146” – ишонч телефонига мурожат этиш мумкинлигини ва мавжуд муаммога тегишли ечим олиши ҳақида тушунтириш;

❑ оиладаги низоларни ижобий ҳал қилиш оила аъзолари ўртасида бузилган ижтимоий муносабатни тиклаш ва бошқа оилавий масаллар юзасидан психологик ёки ҳуқуқий маслаҳат олиш.

Ижтимоий жихатдан носоғлом бўлган оилалар билан профилактика инспектори оиладаги зўравонликни олдини олишда енг аввало ғайриижтимоий ҳулоқ атворга ега, ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарлик содир етган шахслар билан тарбиявий аҳамиятга ега бўлган профилактика ишлари ташкил этилиши лозим. Оиладаги зўравонликни таъсири натижасида айёллар асосан жабр кўрмоқда. Бу кўплаб айёлларни ҳуқуқлари топтлишига, сабаб бўлмоқда. Ҳозирги кунда ҳудудда яшовчи ижтимоий жиҳатдан хафли аҳволда бўлган оилани ўз вақтида аниқлаб, уларга ижтимоий, ҳуқуқий ва маънавий жиҳатдан ёрдам кўрсатиш, ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил шахсларни ўз вақтида аниқлаб, улар билан манзилли профилактика ишларини ташкил этиш, ҳар бир содир етилган ҳуқуқбузарликларни сабаб ва шароитларни чуқур ўрганиш ва таҳлил қилиш маиший зўравонликнинг олдини олиш борасидаги муҳим қадам ҳисобланади. Ҳечким жиноятчи бўлиб туғилмайди фақатгина носоғлом муҳит таъсирида жиноятчига айланиб боради. Оилавий зўравонликни ҳеч қандай шароитда оқлаб бўлмайди, чунки у инсоннинг асосий ҳуқуқлари даҳл қилади. Зўравонлик фақатгина жисмоний куч ишлатиш билан емас, руҳий, ахлоқий, иқтисодий ва маиший босим кўринишларда намаён бўлиши ва оиланинг ҳар қандай аъзосига нисбатан қўлланиши мумкин. Ҳақоратлаш, мажбурлаш, зўрлаш, иқтисодий чекловлар қўйиш, мунтазам руҳий қийноққа солиш каби ҳолатлар ҳам зўравонлик сифатида баҳоланади. Оилавий зўравонликнинг енг оғир салбий томони фарзандлар руҳий ҳолатига ва ахлоқига йетказиладиган жиддий зарардир. Кўпинча, болаларнинг ўзи ҳам оилавий зўравонлик қурбони бўлади. Оилада содир етиладиган зўравонликни олдини олишда унинг оқибатларини бартараф этишда профилактика инспекторлари муҳим аҳамият касб этади. Қонун фуқароларни зўравонликнинг ҳар қандай туридан ҳимоялайди.